

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ІСПАНІЇ

УДК 378.937
Смирнова А.Б.

В статье рассматривается содержание учебных планов дисциплин, связанных с формированием интеркультурной компетентности будущих педагогов, включенных в программу подготовки некоторых высших учебных заведений Испании. Изучается эффективный педагогический опыт для применения в национальной системе образования.

У статті розглядається зміст навчальних планів дисциплін, пов'язаних із формуванням інтеркультурної компетентності майбутніх педагогів, що включені до програми підготовки деяких вищих навчальних закладів Іспанії. Вивчається ефективний педагогічний досвід для застосування у національній системі освіти.

The article considers the content of the study plans of subjects related to forming the intercultural competence included in the programme of some higher educational establishments in Spain. The effective pedagogical experience is studied with a prospect of application in the Ukrainian educational system.

Компетентнісний підхід в освіті і в суміжних галузях не втрачає своєї актуальності в системах освіти Західної Європи і набуває актуальності в українській. Для роботи в новій, мультикультурній аудиторії необхідні вчителі, що володіють інтеркультурною компетентністю і діють відповідно до принципів інтеркультурності, тобто такі, що сприймають різноманітність не як перешкоду, а як позитивне явище, яке може збагачувати роботу в аудиторії і всіх, хто бере в ній участь; що вважають очевидним право на рівноцінні освітні можливості для всіх громадян, незалежно від культурного або іншого походження; котрі прагнуть сформувати таких громадян, які готові для повноцінного життя в толерантному мультикультурному суспільстві.

Розглядаючи напрями роботи сучасних іспанських теоретиків освіти (М. Бартоломе, М.Т. Агуадо, Г. Рохас, Х. Хіль та ін.), їх теоретичний і практичний доробок, спостерігаємо велику зацікавленість і розуміння необхідності формування інтеркультурної компетентності майбутніх педагогів, а також тих, хто вже працює. Однією з форм розповсюдження й популяризації підготовки інтеркультурно компетентних кадрів є організація спеціальних центрів, професійних товариств, тематичних Інтернет-порталів, що об'єднують педагогів, які прагнуть підвищити свої професійні якості в цьому аспекті й обмінятися досвідом із колегами. Але, як зазначають багато науковців (М.Т. Агуадо, Х. Бесаду), у такому розрізненому і децентралізованому форматі ця підготовка не досягає широких мас і носить епізодичний або симптоматичний характер.

Саме тому вже протягом декількох років у низці університетів Іспанії предмети, пов'язані з підготовкою до роботи в інтеркультурній реальності, включаються до переліку дисциплін педагогічних спеціальностей. Наприклад, в Гранадському Університеті (Кампус Мелілья), в спеціальність "Початкова освіта"

включений обов'язковий навчальний предмет “Інтеркультурні програми”, в курсі підготовки магістрів присутня факультативна дисципліна “Освіта заради миру”, а в курсі “Психопедагогіка” як обов'язковий присутній предмет “Розробка і розвиток інтеркультурних освітніх програм”. Отже, формування інтеркультурної компетентності майбутніх педагогів стає невід'ємною складовою їх професійної підготовки.

Ще один приклад інтеграції інтеркультурного компоненту до змісту педагогічної освіти — магістерська програма зі спеціальності “Дослідження з психології і теорії освіти”, предмет “Інтеркультурна освіта і різноманітність” (Університет Леону).

У короткому описі предмету значиться, що мета курсу — вивчення шляхом рефлексії і дослідження підходів до неоднорідності з позиції принципів інтеркультурності, а також її впливу на національне і європейське середовище. Предмет “Інтеркультурна освіта і різноманітність” вкладається до 2-го модулю “Викладання і навчання у суспільстві знань” навчального курсу підготовки магістрів зі спеціальності “Дослідження з психології і теорії освіти”. Предмет є обов'язковим, а тривалість курсу складає один навчальний рік.

Окрім загальних компетентностей, в формування яких спрямована програма курсу, акцент робиться на таких специфічних компетентностях, як:

- розвиток готовності до співіснування і відкритості завдяки діалектичному і критичному мисленню;
- вивчення, розуміння й аналіз історичних, соціокультурних і освітніх процесів різноманітних соціальних груп сучасного суспільства;
- аналіз позитивних практик інтеркультурної освіти і їх перенесення на інші види діяльності;
- критичний аналіз міжнародних соціальних процесів, що пояснюють культурну різноманітність і соціальне виключення;
- розробка інтеркультурних проектів;
- знання і застосування технік і процедур інтеркультурного дослідження;
- дослідження в сфері інтеркультурної освіти, як в концептуальних і соціальних рамках, що її обґрунтовують, так і в практичній сфері, що витікає з її цілей і завдань.

У процесі викладання курсу застосовуються такі види роботи, як презентація матеріалу педагогами, перегляд фільмів і відеороликів, самостійна робота студентів із літературою та інтернет-джерелами, розглядання конкретних випадків (case study), участь студентів у практичних заняттях, розробка і демонстрація власного матеріалу (портфоліо). Що стосується останнього виду діяльності, портфоліо робіт студента включає, по-перше, рецензії на джерела, з якими він ознайомився, а по-друге, коротке дослідження, в якому пропонується практичне застосування вивченого змісту курсу (обрана проблема, література з цієї теми, розробка дослідження).

В Університеті Віро (Галісія), до програми післядипломної освіти з курсу “Гендерна освіта” як обов'язкова включена дисципліна “Освіта, мультикультуралізм і гендер”. Мета цього курсу — підготувати студентів до розуміння мультикультурності, тобто соціальної реальності, в якій їм належить діяти як педагогам; забезпечити їх знаннями і навичками щодо моделей, методів і технік, необхідних для відповідальної педагогічної діяльності.

Курс вклучає три інформаційні галузі: перша, пов'язана із володінням педагогічними моделями, спрямованими на *виховання громадянських цінностей*, з особливим наголосом на політичних, економічних і соціальних правах, якими володіють різноманітні етнічні та релігійні меншини в Іспанії, що формують мультикультурне сучасне суспільство цієї держави: це циганське, північноафриканське, тропічноафриканське, латиноамериканське й азійське населення.

Наступна галузь охоплює широку тематику, а саме, *мультикультурність з позиції педагогіки*. У ній більш глибоко розглядаються моделі і прийоми створення інтеркультурної освіти, яка базується на повазі до різноманітності і відмінностей, а також на знанні різноманітних культур, що складають повсякденну реальність навчального закладу, тобто учні-іноземці з різних культур і різних народів. У цій частині робиться спроба представити базові елементи інтеркультурної освіти для таких шкіл, а також для неформальних або позашкільних закладів, для того, щоб педагоги могли відповідально діяти в ситуаціях прояву ксенофобії і расизму, що все частіше спостерігаються в іспанському суспільстві.

Крім того, в курсі розглядається проблема *гендеру як елемента, що детермінує й диференціює мультикультурність*. Отже до аналізу дискримінації через етнос, культуру чи релігію додається аспект дискримінації за статтю, що ускладнює життя людини, котра їй піддається.

Перша частина курсу має назву “Мультикультурність й інтеркультурна освіта”. У ній викладаються основні поняття інтеркультурності й імміграції, вступ до теорій, що пояснюють явища міграцій. Порушуються такі питання, як дискримінація, расизм, ксенофобія, забобони та стереотипи; конфлікти, критичні інциденти й розв'язання конфліктів; робота з культурною різноманітністю в аудиторії. Що стосується методичних засобів роботи, вивчаються кінематограф і література як техніки пізнання різних культур і педагогічної роботи в рамках інтеркультурної освіти.

Друга частина, “Мультикультурність і гендер”, розглядає такі проблеми як сексистське виховання і виховання з позицій рівності, гендер як фактор, що збільшує етнічну, релігійну, расову або культурну дискримінацію; такі ситуації як “жінка і циганка”, “жінка і мусульманка”, “жінка і чорна”, “жінка й азійка”.

В третій частині, “Педагогічні засоби мультикультурної освіти”, вивчається досвід педагогічної роботи, яка здійснюється з метою виховання мультикультурних цінностей в рамках формалізованої й неформалізованої (позашкільної) освіти з використанням кіноматеріалів, музики, літератури, реклами тощо.

Викладання курсу складається з теоретичних (викладення у формі лекцій концептуального змісту предмету) і практичних занять (дебати, кіно-форум), вправ з розв'язання проблем, проблемно орієнтованого навчання, проектного викладання, методів, спрямованих на дослідження, аналізу випадків і ситуацій з метою розв'язання конфліктів, моделювання ситуацій.

Під час оцінювання роботи студентів і засвоєння матеріалу курсу братимуться до уваги такі компоненти: письмові роботи (есе, об'єктивний контроль, розв'язання проблем, контроль у вигляді коротких відповідей, тестовий контроль), усний іспит (усний контроль під час занять, співбесіда, дебати тощо), самоконтроль, роботи і проекти (складає 50% оцінки), звіт про практику, техніки спостереження, контрольні ситуації для розв'язання, техніки, зорієнтовані на активну участь студента (складає 50% оцінки) портфоліо та ін.

В Університеті Кастилія-Ла-Манча в курсі чотирьохрічної підготовки студентів зі спеціальності “Соціальна освіта” існує обов’язковий предмет “Інтеркультурність і освіта”. Курс викладається впродовж одного семестру на третьому курсі навчання і охоплює такі аспекти як: культура й освіта, освітній аналіз культурної різноманітності, розвиток інтеркультурності в освітньому контексті.

Від студентів вимагаються знання таких предметів з попередніх курсів навчального плану, як “Соціологія і Соціальна антропологія” (поняття культури, соціалізація й інкультурація, різноманітність й ідентичність) і “Соціологія освіти” (поняття суспільства, індивід і суспільство). Метою курсу є розвиток у студентів окреслених нижче компетентностей:

- здатність рефлексувати з приводу культурної різноманітності і соціального плюралізму;
- здатність аналізувати освітні середовища з інтеркультурної точки зору;
- здатність розробляти, виконувати й оцінювати інтеркультурні освітні програми в різноманітних контекстах.

Зміст курсу розділений на три блоки, кожен з яких складається з трьох тем. Перший блок, “Суспільство, культура і різноманітність”, включає такі теми: інтеркультура і соціальна освіта; поняття культури: культура, різноманітність й ідентичність; соціальні моделі різноманітності, від мультикультури до культурного плюралізму. Другий блок має назву “Інтеркультура і освіта” і порушує такі проблеми: теоретичні основи інтеркультурності, принципи й цілі; міграція і культурна різноманітність; інтеркультура у Європейському Союзі, загальні підходи й орієнтири. Третій блок, “Сфери та проекти інтеркультурної освіти”, складається з таких тем: гендер й інтеркультура; інтеркультурне посередництво й інтеркультурна освіта; міграція й інтеркультурна освіта.

Кожна з окреслених тем презентується у вигляді лекції, після якої має місце практичне заняття у групі, на якому обговорюється матеріал лекції і зміст джерела, рекомендованого викладачем. В рамках кожної теми студент виконує також самостійну роботу-проект у формі розв’язання проблеми, сформульованої викладачем на основі додаткового джерела. Окрім оцінювання в кінці кожного з трьох блоків, наприкінці курсу студент представляє відповіді на мінімум п’ять питань — по два з першого і третього блоків і одно з другого — у формі завершених розв’язань проблем, що базуються на запропонованих джерелах і посиляються на них, а також на матеріалі лекційних занять і результатах самостійних пошуків студентів.

Для розв’язання студентам пропонуються такі питання-проблеми:

- Як визначити культурну різноманітність у контексті глобалізації й культурної гомогенізації?
- Гра ідентичностей: приналежність, роль і спадок. Якою є сьогодні “дилема” ідентичності?
- Ідея культурних відмінностей в освіті.
- Пошук в мережі Інтернет ресурсів з інтеркультурної освіти (соціальна освіта). Розробка невеличкого путівника.
- Чим є і чим не є громадянство? Якими є функції соціальної освіти у цьому питанні?

- Аналіз навчальних програм з мовної різноманітності. Пошук європейських програм. Мовна різноманітність у Іспанії. Мовна різноманітність і міграція. Функції освіти.

- Соціальне виключення жінки. Роль соціальної освіти. Програми допомоги жінкам у Іспанії. Офіційні організації й соціальні рухи.

- Жінки у публічній сфері. Жінки-політики і нерівність.

- Громадянство і культурне виключення.

- Інтеркультурне посередництво. Функції соціального вихователя.

У університеті Віго на факультеті теорії освіти в курсі підготовки фахівців зі спеціальності “Соціальна освіта” як факультативний присутній предмет “Виховання заради миру й інтеркультурне виховання”. Предмет викладається у другому семестрі другого курсу навчання.

Що стосується тематики курсу “Виховання заради миру”, зміст концентрує такі аспекти: орієнтація діяльності соціального вихователя на розвиток в учнів низки цінностей, що об’єднуються широким поняттям миру: співпраця, демократична участь, справедливість, повага, толерантність, солідарність тощо; наголос на важливості прав людини, миру і прагнення справедливішого світу; інтеграційне виховання учнів у рамках будь-якого освітнього контексту; вирішення конфліктів без насильства, що виникають у людських взаємовідносинах; застосування у роботі засобів і технік, які допомагають реалізації цих цінностей (групові ігри, рольові ігри, вивчення кейсів або “кейс-стаді”, соціоафективні методи тощо). Стосовно інтеркультурного виховання, тематика є такою: розвиток в учнів інтеркультурної позиції, поваги, діалогу і взаємообміну між різноманітними індивідами і групами; інтеркультурне посередництво і вирішення конфліктів, що виникають між меншинами, котрі мешкають на території, де проводиться соціально-виховний процес; прагнення до виховання у душі знань і позитивного ставлення до інших культур у рамках відносин рівності і поваги до різноманітності.

Курс передбачає застосування навичок, отриманих в результаті підготовки у таких професійних сферах, як виховна робота з організації дитячого та молодіжного дозвілля (в ігрових центрах, асоціаціях, домах молоді тощо). Окрім того, робота у закладах і проектах з інтеграції груп, що перебувають у ситуації соціального конфлікту; посередництво у розв’язанні шкільних, сімейних або міжкультурних конфліктів; розробка і застосування виховних проектів у неурядових організаціях; підготовка вихователів до застосування в їх професійній діяльності принципів і методів виховання заради миру й інтеркультурного виховання.

До змісту курсу входять такі тематичні блоки: 1) Концептуальні рамки (теоретичне обґрунтування виховання заради миру й інтеркультурного виховання, розгляд таких понять, як “насильство”, “позитивний мир”, “конфлікт”, “інтеркультуралізм”); 2) Ініціативи з виховання заради миру у ХХ столітті; 3) Компоненти Виховання заради миру; 4) Виховання заради прав людини; 5) Виховання і розв’язання конфліктів; 6) Міграційні рухи, інтеркультурність і соціальне виховання; 7) Виховання заради розвитку; 8) Виховання заради роззброєння; 9) Рух молодіжних асоціацій, протест і виховання заради миру; 10) Виховна діяльність неурядових організацій; 11) Техніки і засоби вихователів з позиції миру й інтеркультурності.

У процесі вивчення курсу, окрім прослуховування лекцій, студенти виконують різні види роботи, наприклад: пошук і читання бібліографічних і документальних джерел, що відбираються для підготовки до індивідуальної або групової роботи; заняття у вигляді дебатів з теми, запропонованої викладачем або групою студентів; застосування на практиці різноманітних технік: коментування тексту, документальний аналіз, коротке дослідження, аналіз кейсів, інсценування, рольові ігри, ігри-симулювання, техніки розв'язання конфліктів, перегляд і коментування аудіовізуальних матеріалів, групові ігри тощо; участь у діяльності, інноваційної з точки зору інтеркультурності і виховання заради миру: участь у “Мосту над хвилями”, у волонтерській діяльності неурядових організацій, культурний й освітній обмін з університетами Португалії; організація кожною з груп динамічної роботи між іншими навчальними групами для закріплення понять, що розглядалися в одному з теоретичних блоків курсу; написання індивідуальної роботи з понять, проаналізованих на заняттях, власний аналіз ідей авторів, їх порівняння із іншими джерелами або із власними ідеями; написання звіту із соціально-виховної практики, аналіз виконаної діяльності.

Цікавим прикладом курсу, пов'язаного із проблемами інтеркультурності, є курс підготовки аспірантів з предмету “Інтеркультурна педагогіка” в Національному університеті заочного навчання. У процесі вивчення розглядаються такі теми: 1. Культурна різноманітність й освіта. 2. Інтеркультурна педагогіка. Теоретично-концептуальні основи. 3. Соціально-політичний контекст. 4. Сфери і питання для дослідження (реформа програм; індивідуальні відмінності; інтеркультурна компетентність; рівність і соціальне включення). 5. Методичні підходи. 6. Інтеркультурна школа. 7. Соціально-інтеркультурне посередництво. 8. Віртуальні середовища викладання-навчання.

У зв'язку зі специфікою заочного навчання, підготовка зі змісту предмету виконується аспірантами самостійно на основі базового джерела, книги “Інтеркультурна педагогіка”, написаної автором і керівником курсу М.Т. Агуадо, професором Національного університету заочного навчання, а також, інших джерел, рекомендованих у дидактичному путівнику. Аспіранти також мають користуватися матеріалами веб-сторінки, адреса якої надається на початку вивчення курсу. Крім того, для роботи з матеріалами курсу існує путівник з аудіовізуальних засобів, а також записи з предмету “Педагогіка різноманітності” (курс підготовки студентів зі спеціальності “Соціальна освіта” факультету освіти).

Оцінювання результатів здійснюється на основі іспиту, на який аспіранти повинні з'явитися й підготувати відповідь на 3 блоки запитань: 1) Короткі запитання з ключових понять предмету; 2) Розкриття теми, прямо пов'язаної із змістом курсу; 3) Запитання задля активізації рефлексивної діяльності за темами, вказаними у дидактичному путівнику.

На прикладах таких спеціальних дисциплін, що включаються до курсів педагогічної освіти різних рівнів у вищих навчальних закладах Іспанії можливо побачити важливість проблеми формування інтеркультурної компетентності майбутніх педагогів і масштабів зусиль, що докладаються до її вирішення. Втім, згідно з висловлюваннями фахівців, надвичайно важко подолати консервативність системи і поглядів, що склалися століттями. Саме тому одним із перших завдань прогресивних освітян є досягти усвідомлення більшістю працівників освіти необхідності нових підходів до роботи в мультикультурній

реальності, а у зв'язку з цим, вирішального значення підготовки інтеркультурно компетентних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Educacion para a Paz e Intercultural. Universidade de Vigo. Departamento de analise e intervencion psicosocioeducativa. Titulacion: Educacion social. Guia docente de caracter experimental: Adaptacion aos creditos ECTS. webs.uvigo.es/educacion-ou/arquivos/materias0809/ed.../105711706.pdf

2. Guia docente da materia Educacion, Multiculturalismo e Xenero. Universidade de Vigo. webs.uvigo.es/xenero/profesorado/2_carmen_pereira/guia_docente.doc

3. Guia docente: Master universitario en Investigacion en Psicologia y Ciencias de la Educacion. Educacion intercultural y diversidad. www3.unileon.es/.../educacion_intercultural_y_diversidad/Doc_0_Guia_doctorado_educacion_intercultural_diversidad_2010_2011_conjunta.pdf

4. Interculturalidad y Educacion. 3er curso Diplomatura de Educacion social, curso 2007/2008. Guia docente. www.uclm.es/.../fesociales/educacion_social/.../INTERCULTURALIDAD%20Y%20EDUCACION%202007-08.pdf

5. Pedagogia Intercultural. Guia Docente. UNED. www.uned.es/centrointer/pedagogia_intercultural.pdf

6. Rojas Ruiz G. Estrategias para fomentar actitudes interculturales positivas en el aula. <http://www.aulaintercultural.org/IMG/pdf/gloria.pdf>.

ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ: ДЕЯКІ РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 378.147:371.38(043.3)

Ярещук Л.Г.

У статті висвітлено експериментальну модель формування у майбутніх учителів технологій творчого потенціалу під час навчання у вищій школі, узагальнено дані, отримані в результаті проведення дослідно-експериментальної роботи.

Ключові слова: *вчитель технологій, готовність учителя технологій до розвитку в учнів творчого потенціалу.*

ACCELERATED DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGY: SOME EXPERIMENTAL RESULTS

This article presents a pilot model for the formation of future teachers of technology creativity while learning in higher education, summarizes the data obtained as a result of experimental work.

Key words: *teacher technology readiness teacher technology to develop students' creative potential.*

ОПЕРЕЖАЮЩЕЕ РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИЙ: НЕКОТОРЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье освещены экспериментальная модель формирования у будущих учителей технологий творческого потенциала во время